

GABRIEL GARCÍA

MÁRQUEZ

Apie meilę ir kitus demonus

Alma littera

Tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt devintųjų spalio dvidešimt šeštą dieną nieko ypatinga neatsitiko. Klementė Manuelis Sabala, laikraščio vyriausiasis redaktorius, kurio globojamas bandžiau reporterio plunksną, rytinį susirinkimą baigė keliais įprastiniais pasiūlymais. Nė vienam žurnalistui nepavedė kokio konkretaus uždavinio. Po kelių minučių sužinojo telefonu, jog valomos buvusio Šventosios Klaros vienuolyno kriptos, ir, neturėdamas kokių nors ypatingų vilčių, man pasakė:

– Apsižvalgyk tenai ir pažiūrėk, ar negalima ko išspausti.

Istorinis klariečių vienuolynas, prieš koki šimtmetį pavertas ligonine, buvo parduodamas, ir jo vietoje turėjo iškilti penkių žvaigždučių viešbutis. Įgriuvus stogui, jo nuostabi koplyčia atsidūrė veik po atviru dangumi, tačiau kriptose vis dar ilsėjosi trys kartos vyskupų, vienuolyno viršininkų ir kitokių įžymybių. Pirmiausia reikėjo jas atituštinti, palaikus grąžinti tiems, kas jų pareikalautų, o visa kita pakasti bendrame kape.

Mane nustebino primityvi darbų tvarka. Kastuvais ir kapliais apsiginklavę darbininkai griovė kapų rūsius, traukė sutrešusius karstus, kurie trupėjo vos paliesti, ir rinko kaulus iš krūvelių dūlėsių, drabužių skivytų ir išblukusių plaukų. Kuo įžymesnis buvo velionis, tuo daugiau darbo reikalavo, nes reikėjo knaisiotis po kūno trūnėsius ir atžvalgiai sijoti dulkes, ieškant brangakmenių ir brangenybų.

Darbų vykdytojas nusirašinėjo duomenis nuo antkapių į mokyklinį sąsiuvinį, krovė kaulus atskiromis krūvelėmis ir ant kiekvienos dėjo lakštelį su vardu, kad palaikai nesusimaišytų. Tad, vos įėjus į šventyklą, pirmiausia man krito į akis ilgutėlė virtinė kaulų kauburėlių, nuožmios spalio saulės kepinamų pro įgriuvusio stogo plyšius, paženklintų vien popieriaus lakšteliais su pieštuku pabrėžtu vardu. Nuo tos dienos prabėgo beveik penkiasdešimt metų, bet mane vis dar nukrečia šurpas, prisiminus tuos kraupius visa ką naikinančio laiko ženklus.

Buvo ten palaidoti Peru vietininkas ir jo slapta meilužė, diecezijos vyskupas donas Toribijas de Kaseres i Virtudes, kelios vienuolyno viršininkės, tarp jų – motinėlė Chosefa Miranda, ir menų bakalaurs donas Kristobalis de Erasas, pusę gyvenimo atidavęs lubų lipdiniams. Vienos kriptos lentoje buvo užrašyta, jog ten ilsisi donas Ignasijas de Alfaras i Duenjas, Kasalduero antrasis markizas, bet, atidarius rūšį, paaiškėjo, kad jis tuščias ir niekada nenaudotas. Priešingai, markizės donjos Olaljos de Mendosos palaikai gulėjo gretimoje kriptoje po josios vardu paženklintu antkapio. Darbų vykdytojas nekreipė į tai dėmesio: tais laikais buvo įprasta, jog kilmingas kreolas įsirengia kapą, bet palaidojamas kitur.

Staigmena laukė didžiojo altoriaus trečioje nišoje, Evangelijos pusėje. Smogus kirstuvu, antkapio lenta subyrėjo į druzgus, ir iš vidaus plūstelėjo skaistaus vario spalvos gyvų plaukų vilnis. Darbų vykdytojas panoro, darbininkų padedamas, juos ištraukti lauk, bet kuo daugiau traukė, tuo ilgesni ir vešlesni jie atrodė, kol galiausiai pasirodė paskutinės sruogos, prikibusios prie vaiko galvytės. Nišoje liko tiktai keletas pabirų kauliukų, o salietros išėjo kaltnio akmens lentoje buvo vardas be jokių titulų: Sierva María de Todos los Ángeles. Išskeisti ant aslos nuostabūs plaukai buvo dvidešimt dviejų metrų vienuolikos centimetrų ilgio.

Darbų vykdytojas nė kiek nesistebėdamas man paaiškino, jog netgi po mirties per mėnesį plaukai žmogui auga po centimetą, ir dvidešimt du metrai per du šimtus metų jam pasirodė normalus vidurkis. Man, priešingai, tas dalykas atrodė ne toks jau paprastas, nes vaikystėje senelė pasakojo padavimą apie dvylikametę markizaitę ilgais it nuotakos nuometas plaukais, kuri, šuns įkąsta, mirusi nuo pasiutligės ir vėliau buvusi garbinama Karibų kaimuose už gausybę stebuklų. Mintis, jog tai galbūt esąs jos kapas, tą dieną virto laikraščio žinute ir paskatino mane parašyti šią knygą.

Gabriel García Márquez
Cartágena (Vest Indija), 1994

I Gruodžio pirmąją sekmadienį pelenų spalvos šuo su žvaigžde kaktoje įpuolė į turgaus gatvelių raizgyną, išvartė kepsnių stalus, išblaškė indėnų išdėliotas prekes, ištaškė loterijos kioskelius ir tuo pačiu žygiu sukandžiojo keturis žmones, pasitaikiusius jam ant kelio. Trys jų buvo vergai negrai. Ketvirtoji – Sierva Marija de Todos los Angeles, markizo Kasalduero vienturtė dukrelė, su tarnaitė mulatė atėjusi nusipirkti barškučių pynelės savo dvyliktajam gimtadieniui.

Joms buvo sakyta neiti toliau Pirklių vartų, bet tarnaitė nuklydo iki pat Getsemanio priemiesčio pakeliamojo tilto, minios šurmulio primasinta į vergų uostą, kur iš varžytynių buvo parduodamas negrų krovinyš iš Gvinėjos. Ištisą savaite nerimastingai laukta Kadiso bendrovės vergų pirklių laivo, kuriame staiga pasireiškusi mįslinga mirštama liga. Bandydami ją nusišalinti, pirkliai išmetė lavonus į jūrą, neparišę balasto. Mūša iškėlė juos paviršium, ir paryčiais jie radosi

paplūdimyje, keistai pamėlę, išpampę ir nebeatpažįstami. Laivas nuleido inkarą neįplaukęs įlankon – bijota kokio afrikinio antkryčio, galinčio bemat išpjauti žmones, bet paskiau paaiškėjo, jog laive paprasčiausiai apsinuodyta sugedusiais produktais.

Tuo metu, kai šuo sklendė per turgų, gyvasis krovinyš, atsižvelgiant į apgailėtiną sveikatos būklę, jau buvo parduotas pusvelčiui ir nuostolius bandyta išlyginti viena vergė, verta visų kitų. Tai buvo septynių pėdų ūgio belaisvė abisinė, vietoj privalomo prekinio aliejaus išterliota melasa, ir tokio jaudinančio grožio, jog jis atrodė netikras: galva moliūgo formos, smaila nosis, įkypos akys, sveikutėliai dantys, apgauli romėnų gladiatoriaus laikysena. Aptvare ji nebuvo paženklinta įdagu, niekas neliaupsino nei jos jaunatvės, nei sveikatos, – stačiai pasiūlė pirkti dėl grožio. Nesiderėdamas nei skaičiuodamas gubernatorius atseikėjo auksu tiek, kiek ji svėrė.

Buvo įprasta, kad, vaikydamiesi kates arba dėl mėsgalio gatvėje pjaudamiesi su grifais, benamiai šunys sukandžioja praeivius, ypač gausos ir susibūrimų laikotarpiu, kai pakeliui į Portobelo mugę uostan įplaukdavo Galeonų laivynas. Niekam galvos neskaudėdavo dėl keturių ar penkių per dieną sukančiotų žmonių, ir juo labiau dėl tokio įkandimo, vos pastebimo Siervos Marijos kairėje kulkšnyje. Taigi tarnaitė nė kiek nesijaudino. Patepė žaizdelę tepalu, pagamintu iš sieros su citrina, išplovė kraujo dėmę sijone, ir visi apie tai pamiršo rūpindamiesi jos dvyliktojo gimtadienio linksmybėmis.

Bernarda Cabrera, mergaitės motina ir neoficiali markizo de Kasalduero žmona, tą rytą išgėrė drastišką dozę

vidurių laisvinamųjų, į stiklą saldinto rožių vandens įbėrusi septynis grūdėlius antimonito. Buvo tai netašyta metisė iš vadinamosios prekystalio aristokratijos: gyva pagunda, plėšrūnė, užautoja ir tokio smaliūgo pilvo galo, jog gražiausiai pasotintų visas kareivines. Šiaip ar taip, piktnaudžiaujant fermentuota melasa ir šokolado plytelėmis, po kelerių metų jai teko šalintis pasaulietinio gyvenimo. Čigoniškos akys užgeso, išmonė išvėso, ji šlapinosi krauju ir vėmė tulžimi, andainykštis sirenos kūnas pasidengė vario spalvos apnašu, išpurto lyg mirusiojo trečią dieną ir taip trenksmingai leido dvisias dujas, jog sarginiai šunys, ir tie baidėsi. Iš miegamojo išeidavo labai retai, o jeigu ir išeidavo, vaikščiodavo kaip motinos pagimdyta arba vilkėdavo ruoželinio audinio tunika ant nuogo kūno ir atrodydavo dar nuogesnė, nei būtų buvusi visai be jokio drabužio.

Kai buvo jau septynis kartus išsivaliusi vidurius, parėjo Siervą Mariją lydinti tarnaitė, bet nė neužsiminė apie šuns įkandimą. Užtat papasakojo, koks skandalas kilęs uoste paroduodant vergę.

– Jeigu ji tokia graži, kaip šnekama, greičiausiai bus abisinė, – tarė Bernarda.

Tačiau, kad ir būtų buvusi Sabos karalienė, jai atrodė neįtikėtina, jog kas nors galėtų atseikėti už ją tiek aukso, kiek ji sveria.

– Gal už ją užmokėjo auksu, ir tiek? – paklausė.

– Ne, – paprieštaravo tarnaitė, – atseikėjo tiek aukso, kiek ji pati sveria.

– Tokio ūgio vergė sveria mažiausiai šimtą dvidešimt svarų, – tarė Bernarda. – Ir jokia moteris, nei juodaodė, nei

baltaodė, nėra verta šimto dvidešimties svarų aukso. Nebent tuštintųsi deimantais.

Niekas geriau už ją nepermanė vergų prekybos, ir ji žinojo, kad jeigu gubernatorius nusipirko abisinę, vadinasi, turi jai numatęs kur kas švaresnę vietą nei virtuvę. Tos mintys sukosi jai galvoje, iki pasigirdo pirmieji šventinių fleitų garsai ir petardų drioksėjimai ir tuoju pat pratrūko pašėlusiai loti narvuose uždaryti sarginiai šunys. Ji išėjo į apelsinmedžių sodą pasižiūrėti, kas darosi.

Donas Ignasijas de Alfaras i Duenjas, antrasis Kasalduero markizas ir Darjeno senjoras, taipgi išgirdo muziką, gulėdamas pokaičio hamake, ištemptame tarp dviejų apelsinmedžių. Buvo tai šelmis ir pagyrų maišas, o šiaip – gedulingos išvaizdos vyras balzgano it lelija veido, nes bemiegant iš jo čiulpdavo kraują šikšnosparniai. Namie vilkėjo beduinų dželaba, ant galvos užsimaukšlinęs toledišką šlikę, dar labiau pabrėžiančią jo bejėgiškumą. Pamatęs žmoną kaip motinos pagimdytą, nedovanojo nepaklausęs:

– Kas čia per muzika?

– Nežinau, – atsakė ji. – Kokia šiandien diena?

Markizas nenumanė. Matyt, tikrai jautėsi kaip ant adatų, jei to klausė savo žmoną, o ji veikiausiai jau buvo spėjusi išgiežti apmaudą, nes neatsakė sarkazmu. Susidomėjęs jis atsisėdo hamake, bet tuo metu vėl sutrinkėjo petardos.

– Viešpatie aukščiausiasis! – sušuko. – Kokia šiandien diena!

Namai buvo šalia Dieviškosios Ganytojos pamišėlių prieglaudos. Muzikos ir petardų sujaudintos, prieglaudinės išpuolė terason, žvelgiančion apelsinmedžių sodo pu-

sėn, kiekvieną driokstelėjimą sveikindamos džiaugsmingais šauksmais. Markizas šūktelėjo joms klausdamas, kur vyksianti šventė, ir jos išsklaidė jo abejones. Buvo gruodžio septintoji, vyskupo ir švento Ambraziejaus diena, o muzika ir petardos skardėjo vergų kieme Siervos Marijos gimtadienio proga. Markizas pliaukštelėjo delnu sau per kaktą.

– Žinoma, – tarė. – Kiek jai sukako?

– Dvylika, – atsakė Bernarda.

– Tik dvylika? – nutęsė jis, vėl išsitiesdamas hamake. – Kaip lėtai šliaužia gyvenimas!

Iki šimtmečio pradžios namai buvo miesto pasididžiavimas. Dabar stovėjo sugriuvę ir gūdūs ir atrodė taip, lyg būtų kraustomasi kur kitur – kambariai buvo tušti, daiktai išmėtyti kur pakliūva. Menėse it šachmatų lentos vis dar margavo marmurinės aslos, kur ne kur kabojo voratinklių draiskalais apkibę Venecijos krištolo sietynai. Gyvi likę kambariai buvo vėsūs bet kuriuo metu – gaivą saugojo storos mūro sienos, ilgus metus nevarstomi langai ir durys, o svarbiausia – vidun pro plyšius švilpaudami smelkėsi gruodžio vėjai. Visur slūgsojo drėgmės pritvinkusi vanguma ir tamsa. Iš pirmojo markizo senjoriškos didybės nieko daugiau nebeliko, tik naktis sergstintys penki sarginiai šunys.

Triukšmingas vergų kiemas, kur Sierva Marija šventė gimtadienį, pirmojo markizo laikais buvo tarytum miestas mieste. Toks buvo ir valdant jo įpėdiniui, kol vyko suкта vergų ir miltų prekyba, kurią iš Mahateso cukranendrių plantacijos patylomis tvarkė Bernarda. Dabar visas spindesys likosi praeityje. Bernardą suniokojo jos nepasotinama silpnybė, o vidinis kiemas sumažėjo ligi dviejų lentinių ba-

rakų kartėlių palmių stogais, kur galutinai sunyko paskutiniai didybės trūnėsiai.

Dominga de Adviento, grynakraujė negrė, geležine ranka rikiavusi namus iki priešpaskutinio atodūsio, buvo tuos du pasaulius siejanti grandis. Išlaki ir kaulėta, veik aiškiaregės nuovokos, ji ir išaugino Siervą Mariją. Atsivertė į katalikybę, bet neatsisakė jorubų apeigų ir laikėsi abiejų tikėjimų, nežiūrėdama kokios sekos ar nuoseklumo. Jos siela esanti nedrumsčiamos ramybės, sakėsi ji, nes tai, ko pristinganči viename tikėjime, randanti kitame. Taipgi jai vienintelei buvo leidžiama kištis į markizo ir jo žmonos santykius, ir abu ją vienodai gerbė. Tik ji galėjo šluota išvaikyti vergus, užtikusi juos nusiritusius į sodomiją arba su keliomis moterimis pagret besikuliančius tuščiose menėse. Tačiau po jos mirties jie išsprūdavo iš barakų, gelbėdamiesi nuo vidurdienio kaitros, tysodavo pakampėse ant plikos aslos, gremždavo prisvilusius katilus, vaišindamiesi ryžių skrudais, arba žaisdavo koridorių vėsoje – sukdavo užles ir leisdavo vilkelius. Tame slogiame pasaulyje, kur niekas neturėjo laisvės, Sierva Marija buvo laisva. Tik ji viena ir tik tenai. Tad gimtadienį ji šventė ten, savo tikruosiuose namuose ir su savo tikrąja šeima.

Neįmanoma įsivaizduoti tykesnio šokio, griausmingai trenkiant muzikai, tarp vergų, šeimynykščių ir svečių, kurie suėjo iš kitų aukštakilmių namų, sunešdami tai, ką sugebėjo. Mergelė buvo tokia, kokia buvo iš tikrųjų. Šoko daug grakščiau ir smagiau nei gryni afrikiečiai, dainavo įvairiomis afrikiečių kalbomis ir vis ne savo balsu arba taip mėgdžiojo paukščių bei gyvių balsus, jog tie glūdojo sutrikę. Domingai

de Adviento parikiavus, pačios jaunosios vergės suodžiais ištepė jai veidą, ant krikšto škaplierių užkabino santerijos karolius ir sutvarkė niekada nekirptus plaukus, kurie būtų trukdę jai vaikščioti, jei kas rytą nebūtų supinami ir begalinėmis ringėmis suringiuojami.

Ji pražydo priešiškų gaivalų pagairėje. Į motiną menkai panėšėjo. Bet užtat iš tėvo paveldėjo prakaulų kūną, nepataisomą drovumą, balzganą odą, beždžio mēlio akis, gryno vario skaistumo plaukus. Buvo tokios slėpiningos prigimties, jog atrodė nepastebima. Išsigandusi tokio keisto būdo, motina pririšo jai ant riešo varpelį, idant namų prieblandoje nepamestų jos pėdsakų.

Dviem dienoms praslinkus po gimtadienio, netyčia ar veik atsitiktinai tarnaitė papasakojo Bernardai, jog Siervą Mariją įkandęs šuo. Bernarda tai prisiminė, kai, prieš eidama gulti, šeštąsyk maudėsi kvapių muilų pritvinkusioje karštoje vonioje, bet, kol grįžo į miegamąjį, viską pamiršo. Prisiminė tik rytojaus vakarą, nes ligi pat aušros nei šiam, nei tam skalijo sarginiai šunys, ir persigandusi ji pagalvojo, ar jie nebus pasiutę. Tuomet, vėsindamasi vėduokle, nuėjo į vidinį kiemą barakų link ir aptiko Siervą Mariją miegant iš Domingos de Adviento paveldėtame indėnų palmės pluošto hamake. Tarnaitė nebuvo nusakiusi, kurion vieton įkandęs šuo, tad užvertė suknelę ir sprindis po sprindžio apžiūrėjo mergelę, pasišviesdama žvake ir žvilgsniu sliuogdama atgailos pyne, nelyginant liūto uodega apvijusia kūną. Galop pastebėjo įkandimą: sukepusio kraujo plutele apsitraukusį įdrėskimą kairėje kulkšnyje ir keletą vos įžiūrimų įbrėžimų ant kulno.